

OBMANE I PREVARE KAO FAKTOR RIZIKA U POSLOVANJU

April, 2013.

UVOD

- Kao slobodno, racionalno i razumno biće, čovek se u donošenju odluka rukovodi raspoloživim informacijama koje prima, analizira i iz njih izvodi određene zaključke.
- S tim u vezi je i krivično delo prevare – po svojoj suštini, prevara je upravo rezultat čovekove pogrešne percepcije stvarnosti, odnosno odluke donete na osnovu netačnih činjenica.
- Veliki broj građana se u vezi sa prevarama oseća sigurno i zaštićeno, verujući u svoju sposobnost da prepoznaju situacije iz kojih mogu postati žrtve, ali nam realnost daje za pravo da konstatujemo – ne može svako da bude prevarant, ali svako može da bude prevaren.

Pojam obmane i prevare kroz zakonske definicije

- Često izjednačavamo pojam prevare i obmane.
- Obmana je najbliži termin zabludi i ova dva termina se zakonski često izjednačuju, za razliku od termina "prevara" kojim se opisuje biće krivičnog dela.
- Prema tumačenju zakona, obmana se može definisati kao stanje u koje izvršilac krivičnog dela dovodi oštećenu stranu, odnosno sredstvo koje izvršilac koristi u odnosu na oštećenog, kako bi bio u mogućnosti da krivično delo izvrši.

Pojam obmane i prevare kroz zakonske definicije

- Na primer: "Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko silom, pretnjom, obmanom ili na drugi način omogući bekstvo licu koje je na osnovu zakona lišeno slobode" ili "Ko silom, pretnjom, obmanom ili na drugi način odvede ili zadrži neko lice u nameri da od njega ili drugog lica iznudi novac ili kakvu drugu imovinsku korist ili da njega ili koga drugog prinudi da nešto učini, ne učini ili trpi, kazniće se zatvorom od dve do deset godina" (krivično delo Otmica, član 134.KZ RS).
- Poslednjim izmenama i dopunama Krivičnog zakonika u isti je prvi put unet pojam obmana koji predstavlja i krivično delo, a to je Obmanjivanje kupaca iz čl. 244.

Pojam obmane i prevare kroz zakonske definicije

- S druge strane, prema čl. 208. KZ-a prevaru definisano je na sledeći način:
(1) Ko u **nameri** da sebi ili drugom pribavi **protivpravnu imovinsku korist** dovede koga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica **u zabludu** ili ga **održava u zabludi** i time ga navede da ovaj na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom.
- lakši oblik je propisan za slučaj kada se prevara ne vrši u sticanju protivpravne imovinske koristi, već samo u nameri da se drugi ošteti, pa je propisana i manja zatvorka kazna (6 meseci zatvora)
- Teži oblici su definisani visinom pribavljene imovinske koristi ili nanete štete - do četristopedeset hiljada dinara (1 – 8 godina zatvora i novčana kazna) i preko 450.000 dinara (kazna od 2 – 10 godina i novčana kazna).

Pojam obmane i prevare kroz zakonske definicije

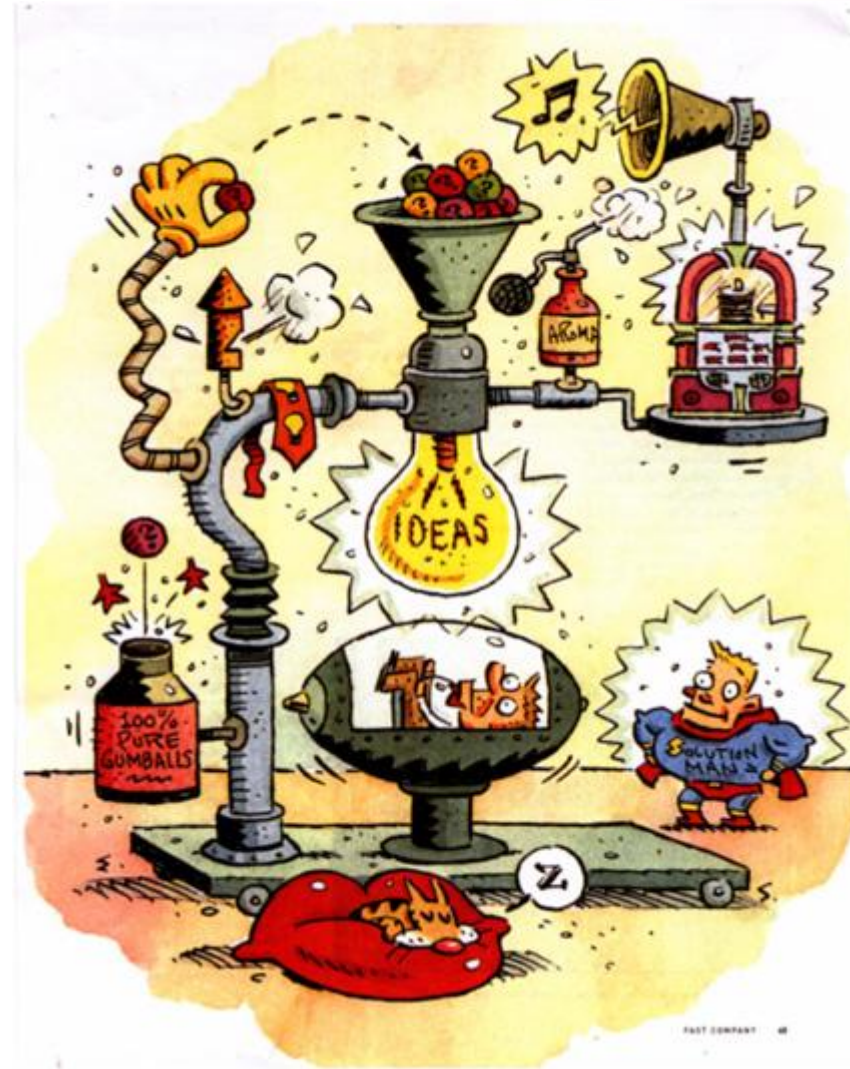
- Osnovna specifičnost prevare u odnosu na druga krivična dela imovinske prirode sadžana je u činjenici da kod nje izostaje bilo kakav oblik prinude (sile, pretnje) od strane učinioca u cilju pribavljanja imovinske koristi.
- Centralni i ključni element krivičnog dela je **zabluda**, koja se od strane učinioca izaziva ili održava kod oštećenog i kojom se on, u stvari navodi da da sam nešto učini ili ne učini, na štetu svoje ili tuđe imovine.

Pojam obmane i prevare kroz zakonske definicije

- Po pravilu, oštećeni kod prevare veruje da je doneo dobru odluku koju realizuje ne znajući da je u stanju zablude i da takva odluka, u stvari, nije dobra ni korisna za njegovu ili tuđu imovinu.
- Drugim rečima, prevarant **manipuliše** oštećenim i **usmerava** ga da učini nešto u njegovu korist.
- Osim što primarno prouzrokuje gubitak novca ili imovine, sekundarni, odnosno uzgredni rezultati prevara mogu biti veoma raznovrsni I dosežu I do gubitka ljudskih života.

- NA KOJI NAČIN STE BILI IZLOŽENI PREVARAMA I OBMANAMA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU?
- KAKO STE REAGOVALI U TIM SITUACIJAMA?
- DA LI STE NEŠTO ZAKONSKI PREDUZELI?

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- Kriminalitet kao individualni čin i negativnu društvenu pojavu izučava nauka koja se zove Kriminologija (latinski crimen-zločin).
- To podrazumeva da je predmet kriminologije s jedne strane skup individualnih pojava, što znači skup delikata koje je počinio pojedinac, a sa druge strane to je negativna društvena pojava koja je zakonom zabranjena aktivnost, sankcionisana kao krivično delo.
- Postoje i stavovi da je kriminologija pomoćna nauka krivičnog prava.

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- Poseban predmet kriminologije je ličnost delikventa, njegova socijalna obeležja, psihološka i biološka struktura.
- Proučavajući kriminalne probleme sa raznih aspekata vremenom su se razvile i posebne kriminološke discipline kao što su:
 - ✓ kriminalna **antropologija** (proučava anatomske, fiziološke i psihološke karakteristika učinilaca krivičnih dela)
 - ✓ **kriminalna psihologija** (bavi se proučavanjem psiholoških predispozicija, determinanti i manifestacija kriminalnog ponašanja ličnosti. Psihološki faktori se ogledaju u strukturi ličnosti i njenoj individualnosti. Posebno se obraća pažnja na svojstva temperamenta i karaktera, stavova, navika, emocija, motiva, kompleksa i drugih crta ličnosti koje uslovljavaju asocijalnu i destruktivnu aktivnost i ponašanje)

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- ✓ **kriminalna etiologija** (istražuje uzroke ponašanja delikventa kroz način njegovog života, u njegovim moralnim i karakternim svojstvima i prirodi veza sa društvenom sredinom)
- ✓ **kriminalna psihopatologija** (bavi se pitanjima odnosa duševnih stanja i delikvencije)
- ✓ **kriminološka sociologija** (bavi se izučavanjem uticaja spoljne sredine na ličnost delikvenata i delikvenciju uopšte, kao što su ekonomski uticaji, uticaj kulture, porodice, demografski problem i slično)
- ✓ **kriminalna biologija** (izučava genetiku delikventa na osnovu fizičkog izgleda i eventualne devijacije, konstrukcije ličnosti, zdravstvenog stanja, fizioloških procesa, nasleđa i dr),
- ✓ **kriminalna etnologija** (proučava vezu kriminaliteta i uslova života pojedinih naroda i etničkih zajednica, posmatra međusobnu zavisnost načina života, običaja, tradicije naroda i delikventnog ponašanja).

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- ✓ **kriminalna morfologija** predstavlja disciplinu koja se bavi spoljnim oblicima ispoljavanja zločina. Ona ukazuje na oblike pripremanja i izvršenja zločina, kao i na tragove izazvanih posledica.
- ✓ **kriminalna politika** proučava mere i aktivnosti društva na problemima sprečavanja i suzbijanja kriminaliteta. Praktična primena kriminalne politike ogleda se u krivičnim zakonskim odredbama, kaznenoj politici, merama društvene prevencije kod sprečavanja i represije i suzbijanja delikventnih pojava.
- ✓ **kriminalna statistika** predstavlja zvaničnu statistiku evidentiranja kriminalnih pojava prema određenim kriterijumima. Osnovu kriminalne statike čine podaci policijskih i pravosudnih organa.
- ✓ druge naučne discipline koje ne nose predznak “ kriminalne” kao što su **viktimologija i penologija.**

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- Kada na saznanja koja dobijemo navedenim kriminološkim disciplinama, primenimo metode izučavanja individualnih sličajeva i metod izučavanja kriminaliteta kao masovne pojave, dobijamo saznanja koja nam mogu pomoći da shvatimo ponašanje prevaranata, njihove motive i način delovanja, ali i da izvedemo zaključke kako da se od istih zaštitimo.
- Bez obzira na rasprostranjenost, prevare karakteriše veoma visoka tzv. tamna brojka, odnosno činjenica da se najveći broj izvršenih prevara ne prijavljuje organima za sprovođenje zakona.
- Navedena činjenica ima uticaja na najviše na statistički deo kriminalistike, ali ponekad i na proučavanje pojava oblika prevara zbog nepostojanja pravovremenih informacija.

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- Pored male ili neznatne štete, nepoverenja u policijske ili pravosudne organe, u ovom slučaju imamo i dva specifična argumenta ćutanja oštećenog.
 1. **Prvi** se odnosi na to da se žrtve prevaranata i dalje nadaju da će im novac biti vraćen ili obećana usluga izvršena.
 2. **Drugi** specifičan razlog neprijavlivanja prevare proizilazi iz osećaja sramote zbog sopstvene viktimizacije, koja se ispoljava u dve ravni – u sopstvenim očima i društvenoj sredini.

Sagledavanje prevaranata kao tipa izvršilaca krivičnih dela kroz kriminološke discipline

- Kada su žrtve prevara pravna lica, one se često ne prijavljuju u cilju izbegavanja negativnog publiciteta u javnosti.
- Negativan publicitet znači da se u očima ulagača, potencijalnih klijenata, deoničara i poslovnih partnera prikazuju kao nesposobni za vođenje sopstvenih poslova, nepouzdan i ranjivi, što im može naneti velike gubitke u poslovanju.

Vrste prevara

- Karakteristika prevara je i dinamičnost pojava oblika.
- Sagledavajući vrstu i brojnost prevara možemo ih svrstati u dve kategorije:
 1. pojedinačne prevare
 2. masovne prevare.

Pojedinačne prevare

- Pojedinačnim prevarama, po tumačenju kriminalistike, smatraju se pojedinačni slučajevi, a izvršiocu ovakvih prevara su uglavnom tzv. prigodni prevaranti.
- Oni koriste sticaj objektivnih okolnosti, svoju prevaru usmeravaju u skladu sa težnjama potencijalne žrtve i razlikuju se od slučaja do slučaja.
- Najčešće su prevare lažnim predstavljanjem, obećanjem raznih usluga, prevare prilikom kupoprodaje, vraćanjem, sakupljanjem priloga, osiguranjem kod osiguravajućih zavoda, prevare u igri na sreću i sl.

Masovne prevare

- Masovne prevare su one prevare kojima se u kratkom vremenskom periodu, na isti način, po istom principu oštetiti veći broj ljudi, kada su pojedinačni novčani iznosi kojima su isti oštećeni relativno mali, ali je ukupna proistekla šteta velika.
- Pojedini pojavni oblici prevara su dobili masovni karakter, prouzrokovana šteta je dostizala velike novčane iznose, pa su ih zakonodavni organi izdvojili kao najopasnije i predvideli da iste predstavljaju posebna krivična dela. Takvo je krivično delo **Prevara u osiguranju** iz čl. 208a KZ RS,

Masovne prevare

- Slično je i sa krivičnim delom **Neosnovano dobijanje i korišćenje kredita** i druge pogodnosti iz čl. 209. KZ RS koje glasi: "Ko lažnim prikazivanjem činjenica ili njihovim prikrivanjem dobije za sebe ili drugog kredit, subvenciju ili drugu pogodnost iako za to ne ispunjava propisane uslove, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine", s tim što je novčana kazna predviđena i za pravno lice, korisnika kredita.
- Poslednjim promena Krivičnog zakonika RS predviđeno je još jedno krivično delo proizniklo iz klasične prevare, a to je **Zloupotreba poverenja** čl. 216 KZ RS, koje glasi: "Ko zastupajući imovinske interese nekog lica ili starajući se o njegovoj imovini zloupotrebi data mu ovlašćenja u nameri da time sebi ili drugom pribavi imovinsku korist ili da ošteti lice čije imovinske interese zastupa ili o čijoj se imovini stara, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine". U vezi novčanih iznosa tretiranje ovog KD je isto kao i prethodnih dela, ali je razlika u tome što se najtežim oblikom smatra izvršenje istog od strane staraoca ili advokata.

Masovne prevare

- **Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića** je kao čl. 228 takođe predviđeno kao krivično delo i predstavlja pojavni oblik prevare.
- Neovlašćeno organizovanje igara na sreću, čl. 352, takođe. Ovo je specifično krivično delo jer je organizovanje igara na sreću bez dozvole nadležnog organa krivično delo u odnosu na državu. Ali, u odnosu na građane, ovde se radi o prevari. Građani daju svoj novac uplaćujući tikete, jer su postojanjem tiketa, kartica, brojeva telefona koje pozivaju, tv emisija I sl. dovedeni u zabludu da ta igra na sreću zaista i postoji.

Masovne prevare

- **Navođenje na overavanje neistinitog sadržaja**, čl. 358 KZ RS i glasi: "Ko dovođenjem u zabludu navede nadležni organ da u javnoj ispravi, zapisniku ili knjizi overi štogod neistinito što može da služi kao dokaz u pravnom saobraćaju, kazniće se zatvorom od tri meseca do pet godina. (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko ovakvu ispravu, zapisnik ili knjigu upotrebi iako zna da su neistiniti". Ovde žrtva krivičnog dela može biti i pravno lice koje izdaje određene potvrde, uverenja, fakture i bilo koju dokumentaciju na osnovu koje se ostvaruje neko pravo.

Vrste prevara

- Sva navedena krivična dela možemo posmatrati kao najčešće pojavne oblike krivičnog dela Prevare iz koga su proitekli.
- Svima njima je zajednički cilj – sticanje imovine i način ostvarenja – dovođenjem oštećene strane u zabludu.
- Pojavni oblici su brojni, raznovrsni i prilagodljivi aktuelnom trenutku.
- Činjenica je da danas dominiraju prevare u kojima nema direktnog kontakta između prevaranta i prevarenog, koji se zamenjuje posrednim kontaktom, putem pošte (Internet), a trenutno su vrlo aktuelne i prevare vezane za prodaju automobila i stanova.

- DA LI STE BILI IZLOŽENI PREVARAMA U VEZI SA KUPOVINAMA PREKO INTERNETA ILI STE ČULI ISKUSTVA IZ NAJBЛИŽE OKOLINE O POMENUTIM PREVARAMA ?

- ŠTA JE BIO PREDMET PREVARE I KAKO SE SITUACIJA REŠILA?

Osnovne karakteristike prevaranata

- Prema statističkim podacima, 80% prevaranata su muškarci, ali procentualno manji broj žena ne znači i da su one manje sposobne i manje opasne. Naprotiv!
- Prevaranti nisu obični ljudi, oni imaju posebna znanje i veštine kojima mogu da navedu žrtvu da uradi svašta, čak i stvari za koje je celi svoj život verovala da su neispravne.
- Kada je reč o međusobnom odnosu prevaranta i prevarenog, može se reći da među njima postoji specifičan odnos poverenja, koji je sa aspekta prevaranta lažan, a sa aspekta prevarenog iskren.
- Poverenje oštećenog prema prevarantu proističe iz njegove zablude i zloupotrebljava se od strane prevaranta.

Osnovne karakteristike prevaranata

- Generalno, prevaranti su veoma interesantne ličnosti.
- Poseduju lukavstvo, inteligenciju i drskost.
- Vešto koriste objektivno pogodne situacije u društvu, primenjujući faktor iznenađenja.
- Po pravilu, nisu skloni upotrebi nasilja.
- Veoma su snalažljivi.
- U zavisnosti od konkretne situacije, umeju vešto da se pretvaraju.
- Elokventni su i poseduju sposobnost mimičkog izražavanja, ubeđivanja i laganja, uz ispoljenu fantaziju, a prema potrebi i drskost.
- Uz to, gotovo po pravilu su duhovno i intelektualno iznad svojih žrtava.

Osnovne karakteristike prevaranata

- Neosporno je da su prevaranti većinom socijalno inteligentni ljudi koji uvek kažu pravu stvar u pravo vreme.
- Lako i brzo uspostavljaju socijalni kontakt, vešto procenjuju ljude i situacije u kojima se nalaze.
- Ko nije upućen, lako će poverovati u njihove reči.
- Uvek znaju su koja su lica na kojim funkcijama, kako bi mogli da, kao slučajno ih spomenuvši u svojoj priči, pojačaju dejstvo svojih argumenata.
- Prevaranti su obično „nevidljivi”, neupadljivi u odnosu na okolinu, ne možete ga uočiti iz daljine i reći “Ono je sigurno prevarant”.
- Uživljavaju se u ulogu koju igraju. Nije retko da imaju i falsifikovane isprave ili neku drugu dokumentaciju (članske karte, bedževe firmi, montirane fotografije sa određenim ličnostima), a lažan identitet zaista i koriste kao svoj lični.
- Prevaranti ne prežu ni od čega, ne poznaju moralne norme, a najdalje u bezobzirnosti idu oni koji vrebaju ožalošćene porodice.

Osnovne karakteristike prevaranata

- S druge strane, kada je reč o oštećenom, njegovo dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi moguće je lakše izvesti ako je on lakoveran, neinformisan i nebrižan, što učinilac obavezno uzima u obzir prilikom pralniranja realizacije prevare.
- Posebno se koristi dobrotu oštećenog (kada treba isfingirati prevaru u dobrotvorne svrhe), naivnost i lakovernost, poverenje, pohlepa i želja za brzom zaradom, kao i stanje nevolje ili bolesti.
- Pojedinci koji prepoznaju prevaru moći će i da alarmiraju vlasti, da opomenu ostale građane i uzbune javnost kad se radi o prevari.
- Kada se prevara otkrije i to objavi u sredstvima informisanja, ona automatski prestaje, ma koliko dobro da je organizovana.

PriGodni prevaranti

- **PriGodni prevaranti** vrše prevare samo onda kada im se za to ukaže objektivno pogodna prilika.
- Oni koriste sticaj određenih prilika i pogodnosti u kojima su se našli zajedno sa oštećenim, kako bi izvršili prevaru i došli do imovinske koristi.

Primer iz prakse

- Referent za obračun plata jedne korporacije usmeravao je sredstava na svoje tekuće račune otvorene kod raznih banaka, na taj način što je u računar na poslu koji se koristi za elektronsku obradu podataka za zarade zaposlenih, unosio neistinite podatke radnika koji tada nisu bili u radnom odnosu (penzija, umrli, na radu u inostranstvu) i njihova fiktivna sredstva usmeravao na svoje račune. Tako je on kao odgovorno lice za poslove koji su mu povereni, osuđen za krivično delo Prevare u službi (čl. 247. KZ RS), jer je unoseći u službene isprave neistinite podatke doveo u zabludu ovlašćena lica da vrše nezakonitu isplatu.
- Blagajnik jedne firme u SR Nemačkoj je za dve godine pribavio protivpravnu imovinsku korist od 500.000 evra samo tako što je zaokruživao decimale na računima koji su plaćani i ta sredstva preusmeravao na svoj račun.

Profesionalni prevaranti

- **Profesionalni prevaranti** obezbeđuju svoju egzistenciju vršenjem prevara.
- Karakteristični su po svojoj inteligenciji, šarmu, duhovitosti, lakoći uspostavljanja kontakta, biranom rečniku i sposobnosti govorništva, upornošću i snalažljivošću u svakoj situaciji.
- Predusretljivi su i uvek će se kao slučajno pojaviti baš onda kada vam trebaju.
- Oni se posebno pripremaju za izvršenje prevara proučavajući objektivno povoljne uslove u određenoj situaciji.
- Osmišljavaju prevaru, konstruišu uslove njene realizacije, prilagođavaju se karakteristikama potencijalne žrtve, definišu način izvršenja i sl.
- Oni koji imaju zavidno informatičko znanje i iskustvo, dobro poznaju elektronsko poslovanje i imaju dobru moć manipulacije pisanim putem (i-mejlovi), sve su prisutniji i zovemo ih sajber prevaranti.

Profesionalni prevaranti

- Prevaranti analiziraju kompletnu ličnost koju nameravaju da prevare, pokušavaju da prodru u psihu žrtve, proučavaju njihove karaktere, pokušavaju da saznaju njihove želje, životne planove, namere u vezi poslovnih poduhvata...
- Ne odustaju lako od isplaniranih prevara.
- Vrhunski su manipulatori, pored natprosečne inteligencije imaju i sposobnost da odlično procene ljude i situaciju.
- Prevaranti menjaju firme preko kojih obavljaju poslove, menjaju lokacije, igrači u prevarama dolaze iz drugih gradova, a sve u cilju dovođenja žrtve u stanje zablude i potpunog poverenja u prevaranta.

Profesionalni prevaranti

- Imaju izgrađen sopstveni modus operandi, ali je svaki specifičan i karakterističan po svojoj suptilnosti, tako da je u određenim situacijama teško dokazati da je oštećeni stvarno bio doveden uzabludu ili održavan u zabludi.
- Prevaranti prate dešavanja u svim oblastima života, pozivaju se na nepostojeće, navodno prijateljske, rodbinske ili poslovne veze sa određenim kategorijama ljudi na uticajnim mestima u političkim, ekonomskim, pravosudnim i drugim strukturama, a u skladu sa interesovanjima potencijalne žrtve.
- Nisu retki slučajevi da su prevarant i žrtva izvestan period bili na izgled u korektnim poslovnim odnosima ili prijateljskim odnosima.
- Naravno, samo na izgled, jer je prevarant dobro igrao svoju ulogu pouzdanog poslovnog partnera ili odanog prijatelja kako bi zadobio poverenje žrtve i sačekao momenat da realizuje svoj plan zloupotrebivši poverenje koje je prethodno zadobio.

Kako se zaštititi od prevaranata

- Prevarant će proučiti vaše imovno stanje, vaš način rada, sklonosti, navike...
- Stupiće sa vama u kontakt u teretani, u kafiću, na poslovnom sastanku, konferenciji, seminaru...
- Možda će vas slučajno pitati za savet u vezi problema koji ima. Ili će vas uputiti na svog prijatelja koji će možda moći da reši vaš problem.
- Možda tokom slučajnog razgovora u banci zaključite da se bavite istom vrstom posla.
- Možda vam preporuči poslovnu kombinaciju preko koje biste mogli da uvezete veću količinu robe koju inače uvozite, ali po nižoj ceni.

Kako se zaštititi od prevaranata

- Vrlo je bitno znati da prevarant ne mora da deluje sad i odmah. **On je strpljiv.**
- Biće vam prijatelj godinu dana, onda će mu slučajno biti neophodna vaša pomoć u vidu pozajmice novca. Ili će vam predložiti poslovnu saradnju, zajednički projekat.
- Možda će vam biti poslovni saradnik i kupovati od vaše firme određenu vrstu robe u više navrata i plaćati gotovinom ili će se sredstva bez kašnjenja slivati na vaš račun. **Ali onda će iskrnuti kombinacija koju ne smete propustiti!** On ima ponudu da plasira veliku količinu vaše robe, ali ovoga puta ćete na novac morati da pričekate možda dva meseca, ili čak i tri, zbog čega se on izvinjava, ali to nije do njega.
- Već mu verujete, korektan je, redovan, odgovoran, poslovan, pouzdan, preduzimljiv, tačan... ulazite u posao, dajete mu robu koju ste i vi pribavili kreditom... i on nestaje. Kad dođe vreme za plaćanje – on kao da je u zemlju propao! Na telefone se ne javlja, poslovni prostor je izdat nekom drugom... **Ovo je vrlo česta pojava!**

Kako se zaštititi od prevaranata

- Ne treba da budemo paranoični i svemu prilazimo sa sumnjom, već sa dozom opreza.
- Poznavanje osnova u ovoj oblasti može pomoći da sačuvate novac, dostojanstvo i one koje volite.
- Najbolji oblik zaštite je prevencija, odnosno sveobuhvatna edukacija, jer ako ste upoznati sa pojavnim oblicima prevare i time kako prevaranti varaju, postoji mogućnost da blagovremeno prepoznate situaciju i ne upadnete u zamku.
- Ma kako bila savršeno osmišljena, prevara može da se „namiriše” - prvi signal je kada nešto treba da platimo unapred.

Primeri iz prakse

- Primera ima mnogo. Vrlo su česti slučajevi da registrovane ili neregistrovane agencije nude odlične poslove, ali da bi konkurisali za posao, zainteresovani prvo moraju da se učlane u agenciju, daju novac za članarinu i "agencijske troškove", a posao nikada ne dobiju.
- I neke nagradne igre pokazale su se kao mamac, kao one koje vam garantuju da ste baš vi dobitnik premije, ukoliko prethodno kupite neki proizvod iz kataloga. A gde su javna izvlačenja, gde su dobitnici?
- U nedavnom periodu novinske stupce punio je slučaj podele nagrada u vidu automobila. Umesto "Punta" u vlasništvu, navodni dobitnici su se po dogovoru sa prevarantom, fotografisali pored "Punta" za šta su dobijali 100 evra. Organizator igre na sreću – prevarant, sticao je novac pozivima na brojeve telefona 0900..., a navodni dobitnici su bili njegovi saradnici, u konkretnom slučaju lica koja su pristajala na fotografisanje pored "Punta" za naknadu od 100 evra.

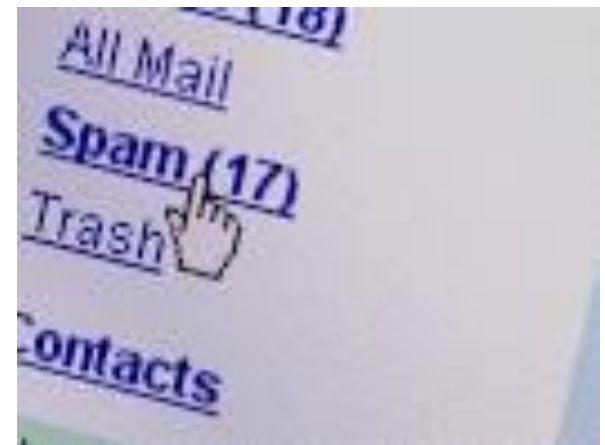

Primeri iz prakse

- Prema podacima iz SAD-a, poslednjih 11 godina najzastupljenije su prevare krađom identiteta. Krađa identiteta je nezakonito pribavljanje podataka koji se odnose na identitet određenog lica, kako bi učinilac lažnim predstavljanjem, odnosno izdavanjem za osobu čiji identitet predstavlja, ostvario željeni cilj.
- Krađa identiteta se može izvršiti i od strane zaposlenih u bankama i drugim firmama koje raspolažu podacima vlasnika firme, članova korporacija, zaposlenih, poslovnih partnera...
- Za ovaj vid krađe odgovorne su same kompanije, a mere zaštite mogu se vrlo efikasno sprovoditi kroz pravilan izbor službenika kojima se dodeljuje radno mesto sa pristupom ličnim podacima zaposlenih i firme, njihovu edukaciju, adekvatnu platu.

Primeri iz prakse

- Najzastupljeniji vid krađe identiteta je preko Interneta, a realizuje se na kroz 3 metoda: **Fišing** (pecanje), **Farming** i **Nigerijska** prevara.
- **Fišing** je dolaženje do ličnih podataka putem Interneta, slanjem lažnih elektronskih poruka i kreiranjem lažnih internet stranica kojima se korisnici Interneta navode na otkrivanje ličnih podataka. Pod ličnim podacima se podrazumevaju kako identifikacioni podaci fizičkog, tako i pravnog lica.
- **Farming** se od fišinga razlikuje po tome da mu nije potreban odgovor žrtve da bi se došlo do željenih podataka. Farming funkcioniše tako što se potencijalnoj žrtvi pošalje mejl koji sadrži **virus** koji pri pokušaju korisnika da poseti traženu Internet stranicu isti upućuje na identičnu, ali lažnu stranicu.
- **Nigerijska** prevara je veoma rasprostranjena vrsta prevare u protekle dve decenije, sa globalnim obeležjima. Dobila je ime jer se prvi put pojavila u Nigeriji, 80-tih godina prošlog veka, sa ekspanzijom tvrdnji o ekonomskom razvoju Nigerije, zasnovanom na eksploataciji nafte.

Primeri iz prakse

- **E-mail, Primer 1:** "Pišem u ime kompanija smeštenih u Saudijskoj Arabiji. Trenutno smo u potrazi za sredstvima za proširivanje i izmeštanje naših poslova u inostranstvo u sledećim sektorima – nafta i gas, promet nekretnina, transport, zdravstvo, duvanska industrija. Ako mislite da imate ideju kako napraviti profit u nekom od pomenutih sektora, ili bilo kom drugom poslu u vašoj zemlji, molim vas pišite mi radi poslovne saradnje. Spremni smo da finansiramo bilo koji posao u kome je moguće ostvariti godišnji povraćaj investicija od 10 odsto".

Primeri iz prakse

- **E-mail, Primer 2:** "Ovo je lični e-mail i namenjen je samo vama. Molim vas da me za sada ne pitate za ime. Ja sam bankar koji radi za HSBC na Malti i imam za vas zanimljivu poslovnu ponudu koja će na doneti ogroman profit. Najvažnije je da obećate da sve što saznate od mene ostaje među nama, pa čak i ako odlučite da ne saradjujemo. Poslaću vam više detalja kada dobijem pozitivan odgovor od vas

Primeri iz prakse

Pažnja: predsednik/direktor

Dragi gospodine, ovo je poverljiva poslovna ponuda. Nakon konsultacije sa mojim kolegama, a na osnovu informacija prikupljenih iz nigerijske privredno-industrijske komore, imam čast da Vas zamolim za pomoć, kako bismo sumu od \$47.500.000.00 (47miliona500hiljada američkih dolara) prebacili na Vaš račun i potom podigli novac. Navedeni novčani iznos je rezultat ugovora koji je naručen, izvršen i plaćen pre oko 5 godina od strane stranog preduzetnika. Kada je trebao da bude podignut, Centralna banka Nigerije je suspendovala potpisani ugovor i prebacila novčana sredstva na svoj privremeni račun. Sada smo spremni da taj novac prebacimo u inostranstvo i tu nam Vi možete pomoći. Važno je da vas obavestimo da nam je, kao državnim službenicima, zabranjeno korišćenje deviznog računa, zbog čega nam je i potrebna vaša pomoć. Ukupna suma će biti podeljena na sledeći način: 70% za nas, 25% za vas, dok 5% otpada na lokalne i međunarodne rashode tokom prenosa novca. Prenos je bez rizika za obe strane. Ja sam računovođa Nigerijske Nacionalne naftne korporacije NNPC. Ako smatrate da je ovaj predlog prihvatljiv, potrebno je da nam dostavite sledeće podatke:

- ime vaše banke, broj telefona, računa i faksa
- vaše privatne brojeve telefona i faksa – radi poverljivosti i lakše komunikacije
- memorandum vaše banke, sa overenim pečatom i potpisom

Možemo Vam poslati i pismeno uputstvo sa sadržajem onoga šta treba da nam dostavite, uključujući detaljno objašnjenje šta se očekuje od Vas u poslu. Kompaniji će trebati 30 radnih dana za njegovo izvršenje. Molimo Vas da odgovorite hitno. Srdačan pozdrav”

Mere zaštite

- Ne odgovorajte na ovakve poruke! Ako je poruka navodno iz banke imajte u vidu radno vreme banke – razmislite da li postoji mogućnost da vam račun bude blokiran u nedelju ujutru ili će ipak to biti u ponedeljak. U tom slučaju kontaktirajte banku u ponedeljak ili prvog narednog radnog dana.
- Pre nego što uradite bilo šta u vezi sa navedenom porukom, otvorite link ili odogovrite – pokušajte da utvrdite IP adresu pošiljaoca.
- Ne otvarajte linkove koji su vam prosleđeni mejlom! Ako već želite, na sajt vaše banke uđite kao i obično, preko pretraživača.
- Takođe, razmislite o poslovnim ponudama koje vam nude brzu i laku zaradu – zašto se nude baš vama, da li ste stvarno poslovno superiori u odnosu na druge?

Piramidalne šeme prevara

- **Piramidalne šeme** predstavljaju klasičan tip prevare koji ima bezbroj modifikacija.
- Njen osnivač je Charles Ponzi, a datira iz dvadesetih godina prošlog veka. Ponzijeva šema je jedna od najjednostavnijih, ali u isto vreme i jedna od najefikasnijih prevara ikad napravljenih, a najzanimljivije da je ova prevara neprevaziđena do današnjih dana.
- Piramidalne šeme se zasnivaju na plaćanju članstva u njima i koje se uvećava matematičkom progresijom, poput širenja osnove piramide.
- Članovi piramide na samom vrhu, tj. osnivači i članovi sa viših horizontalnih nivoa ostvaruju najveću zaradu od novca novih članova, odnosno, osoba sa nižih nivoa piramide, bližih bazi. Akumulacija novca i ostvarivanje zarade prostim regrutovanjem novih članova u šemu je njen jedini i osnovni cilj. Reč je o neodrživom poslovnom modelu koji podrazumeva obećanje velikih zarada učesnicima, prvenstveno na osnovu upisa novih članova.

Piramidalne šeme prevara

- Prvi problemi nastaju kad količina novca od novih ulagača postane manja od sume koja mora da se isplati starim ulagačima.
- Ulagačima se ne isplaćuju ni glavnica ni kamate i nezadovoljstvo među njima raste. Kad nezadovoljstvo eskalira, u celu stvar se moraju umešati vlasti i policija.
- Kad se napravi zvanična istraga lako je zaključiti da se radi o prevari, i banke ili kompanije moraju biti zatvorene. Prisilno zatvaranje je odlična prilika da se prevaranti izvuku, svaljujući svu krivicu na vlasti koje su „prekinule odličan posao“ i zbog prestanka rada, banka ili kompanija, nije u mogućnosti da novac vrati ulagačima.
- Klasična izjava prevaranata je – ako nam Vlasti dozvole da radimo, moći ćemo da vratimo novac našim ulagačima, u protivnom... Naravno ni jedna vlast na svetu neće dozvoliti prevarantima da rade i prevaranti to znaju. Žalosno je da ljudi u ovakvim prilikama više veruju prevarantima nego vlastima, jer ne mogu da veruju da svoj novac više neće dobiti nazad.
- Ulagači neće da sarađuju sa vlastima jer žele da vrate svoj novac i tako nesvesno postaju saučesnici u prevari. Naravno najveći broj ulagača ostaje bez novca.
- **Ponzijevom piramidalnom šemom poslužio se i Bernard Mejdof koji je prevario investitore za 50 milijardi dolara, načinivši najveću prevaru ikada.**

Prevara Bernard Mejdofa

- *Mejdof* je krajem 2008. godine sateran pred zid i morao je priznati u istrazi kako je njegovo uzorno poslovanje "jedna velika laž" i kako "*Bernard L. Madoff Investment Securities LLC*" već više od 13 godina nije zaradila na preprodaji deonica, a **investitore je isplaćivao novcem koji bi dobijao od novih ulagača, te se na taj način pokrивao dok je mogao** (klasična piramida).
- Na kraju balade Mejdof je osuđen na čak 150 godina zatvora i oduzimanje **movina vredne oko 170 milijardi dolara**. Nije poznato da li su prevareni investitori dobili nazad svoj novac. Ulagači su bili vlasnici kompanija, javne ličnosti, glumci, režiseri, sportisti...
- Mejdof je svojim kriminalnim postupcima mnoge ljude "zavio u crno", ostavljajući ih bez imovine, ušteđevine, posla, tako da su se neki od njih odlučili i na samoubistvo. Upravo je svedočenje ljudi koje je Mejdof oštetiо bilo ključno u odluci sudije.

Konuzinov prijatelj - januar 2013. godine

- Najbolji prijatelj mu je Aleksandar Konuzin, ambasador Rusije, dok je sa Vladimirom Putinom, predsednikom Rusije išao u vojnu školu. Uz pominjanje imena i nekih visokih funkcionera MUP-a Srbije, ovo je kao adute u prilog tome da govori istinu, na saslušanju u policiji nekoliko puta ponovio sredovečni N. V, uhapšen zbog prevare. Ne samo što je svoje žrtve ubedio da je predsednik Nove komunističke partije, koji zahvaljujući kontaktima može da im obezbedi poslovne aranžmane sa Gadafijem u Libiji i preko Fidela Kastru nabavi potrebni lek sa Kube, već je, kako se inspektorima to činilo zaista verovao u to što priča.
- Od oštećenih je za svoju uslugu tražio od dve do tri hiljade evra, „za usputne troškove”. Upoznavao ih je i birao na prijemima i koktelima gde su se okupljali ugledni privrednici i biznismeni. Uvek je bio skupo i elegantno obučen, a na prijeme je odlazio luksuznim automobilom sa vozačem. Policija je utvrdila da je u toku ove i prošle godine prevario više osoba, za ukupnu sumu od 20.000 do 30.000 evra.

Moguće provere u cilju preventive od prevara

- **Postoji mogućnost formalno** – pravne i finansijske provere svakog pravnog lica preko sajta Agencije za privredne registre i Narodne banke Srbije. Navedenu mogućnost bi trebalo koristiti pre sklapanja novih poslovnih ugovora i realizacije projekata.
- Obratite pažnju na **datume osnivanja** firmi sa kojima zasnivate poslovnu saradnju i **vrstu njihove registrovane delatnosti**.
- **Ne zanemarite njihovu solventnost**. Pokušajte da saznate u kojim poslovima je ta firma bila angažovana, ko su joj ostali poslovni partneri, kakva su njihova iskustva...
- Takođe, pre potpisivanja akata koji nisu uobičajeni ili vam nisu poznati, konsultujte pravnike.
- Razmišljajte o poslovnom predlogu kao da ste treće lice, a ne učesnik. Možda vam drugi ugao gledanja prikaže i drugu stranu priče.
- **Postavljajte pitanja**. Rekli smo da se prevarant dobro priprema za svoje nastupe, ali će možda broj i konkretnost vaših pitanja uticati na njegovu odluku da upravo vi budete žrtva ili da nađete nelogičnost dovoljnu da vas navede da budete oprezniji.
- **Obratite pažnju na sklad verbalne i neverbalne komunikacije**. Dobro laganje ne uključuje samo što je moguće prirodni govori, već i uklapanje jezika tela sa izgovorenim rečima. Na primer, kada neko želi da vam pokaže da je sećan, iznenađen ili tužan, a nije, ekspresija će biti ograničena na pokrete usana, za razliku od prirodne reakcije koja uključuje celo lice i telo.

Hvala na pažnji!